

A BOOK OF A BIOGRAPHICAL LIMIT: *MY SISTER BEYOND* BY ILEANA MĂLĂNCIOIU

Ioan GHEORGHİȘOR, PhD Candidate,
„Petru Maior” University of Tîrgu Mureș

Abstract: *My Sister Beyond of Ileana Malancioiu is a book generated by a biographical bound (the premature death of one of the poetess'sisters). Comparable to" the elegies for the reaped flower" of Eugen Jebeleanu, this tome's verse are the chronicle of an announced death, yet unexpected, of a „sickness and death diary”(N. Manolescu), in which the thanatical theme is treated without stylistic turnings. The poetess returns to the authenticity zone of her debut's verse, as they miss either the allegorical character or the bookish nature.*

Keywords: *My Sister, biographical bound, Jebeleanu, thanatical theme, the authenticity*

1. O CARTE UNICĂ

O singură carte de poezie poate echivala, ca intensitate a trăirii și ca valoare, cu *Sora mea de dincolo*, volumul cu puternice implicații biografice al Ilenei Mălăncioiu, apărut în 1980, reeditat apoi, începând cu anul 1992, de mai multe ori. Cartea la care ne referim este *Elegie pentru floarea secerată* de Eugen Jebeleanu. Critica literară a adăugat, în acest demers comparativ, volumul lui Emil Botta, *Vineri*. Tema celor trei cărți este durerea provocată de moartea unei ființe apropiate. Ultimul autor pomenit suferă după pierderea fratei său; Jebeleanu, în elegiile născute din suferința dată de pierderea prematură a soției, este un poet al relicvelor, în vreme ce Ileana Mălăncioiu trăiește drama pierderii unei surori, pe nume Dorina, la „treizeci și trei de ani neîmpliniți”, într-un „jurnal al bolii și morții, de la întâile semne de agonie finală, apoi slujbele, pomenile, parastasele”¹, cum remarca N. Manolescu. Poeta, mai observă criticul citat, „își regăsește brusc obsesiile și metaforele din ciclul Ieronim: veghea, ritualurile funerare, amestecul de iubire și moarte, suferința trupului și iluminările sufletului”.² } Într-o recenzie din 1980, Mircea Ivănescu socotea și el cartea în cauză „un jurnal despre felul în

¹ N. Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu, I, Poezia*, Brașov, Editura Aula, 2001, p. 200.

² Ibidem.

care experiența morții își așază pecetea, la început înfricoșătoare, apoi treptat limpezindu-se, pînă adie ca o aripă diafană, asupra celor rămași”³. „Un jurnal- adaugă poetul- scris cu maximă sinceritate și luciditate, despre felul cum poate fi îmblînzită spaima”⁴.

Volumul în discuție reprezintă, din punct de vedere stilistic, o întoarcere în zona de autenticitate a debutului poetei, prin realismul emoției. Raluca Dună constată, referindu-se la *Sora mea de dincolo*, că „pierzându-și caracterul alegorico- livresc, poemele redevin directe, mut *trăite* la nivelul unei realități elementare, despuiate de *literatură*, se transformă în *documente* ale unei realități tragice”. Se consemnează, fără comentarii lirice, „într-o expresie purificatoare, fără modulații de bocet”⁵.

Sora mea de dincolo este o carte generată de o limită biografică. Daniel Cristea- Enache se situa la apogeul superlativelor la adresa volumului amintit când scria că acesta este „excepțional în fiecare piesă și în ansamblu”, fiind „unul dintre cele mai puternice din întreaga poezie postbelică”⁶ La polul opus s-a situat scriitorul și criticul Eugen Barbu, care i-a reproșat poetei că s-a folosit de o tragedie familială pentru a se afirma, că „ar fi speculat un mormânt.”⁷ Cele mai multe opinii au fost însă extrem de favorabile. Eugen Simion considera *Sora mea de dincolo* „o carte tulburătoare, unică prin tema și anvergura ei”, poeta scriind „istoria unei morți clinice fixate în mici scene realiste, uneori insuportabile prin adevărul lor”⁸. Dumitru Micu remarca prezența în carte a unor „scene sanatoriale”⁹, care o apropie pe Ileana Mălăncioiu de Magda Isanos, cea din *Solilocvii*. Aceste scene sunt anterioare plecării „dincolo”. Ulterioare morții sunt „scenele onirice”¹⁰:

³ Mircea Ivănescu, „Îmblînzirea spaimei”, în vol. *Ileana Mălăncioiu. De anima*, coordonator: Ioan Es. Pop, Pitești, Editura Paralela 45, 2015, p. 128.

⁴ Ibidem, p. 129.

⁵ *Dicționarul General al Literaturii Române*, Literele L-O. Academia Română (articol de Raluca Dună), Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 289.

⁶ Daniel Cristea-Enache, *Generația '60: Discursul artistic și discursul critic. Neomodernismul*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii, 2013, p.81.

⁷ Ileana Mălăncioiu, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea -Enache*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 148.

⁸ Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. III, București, Editura Cartea Românească, 1984, p. 388.

⁹ Dumitru Micu, *Limbaje moderne în poezia românească*, București, Editura Minerva, 1986, p. 274.

¹⁰ Ibidem.

„Din brumele reci ale toamnei
te-ai ridicat azi ca un abur ușor
și te-ai așezat pe cerul albastru
sub forma schimbătoare a unui nor.

La început erai o fetiță
aplecată peste propriul său chip
ca și cum altceva nu mai poate percepe
ca și cum s-ar juca în nisip.

Încet, încet te-ai făcut mare
și te uitai la lucrurile de jos
cu spaimă și cu întristare
și totul ți se părea frumos.

După o vreme te-ai unit cu încă un nor
și vă uitați de sus cum zboară cocorii
și cum cresc copiii de abur
și-apoi te-ai unit cu toți norii.”

(*Din brumele reci*)

Ca și la Jebeleanu, avem de-a face cu o prezență a absenței, obținută prin sublimarea durerii. Dar, în timp ce poetul lui *Hanibal* suferă până la a-și dori să se arunce în gol de „pe streășină”, iar cu fiecare zi care trece e mai aproape de ea, amenințând destinul dătător de atâta suferință, la Ileana Mălăncioiu- remarcă Dumitru Micu- „lipsesc orice efuzii sentimentale, tonul nu e plângăreț niciodată,” însă „există o candoare, un aer de poezie naivă, individualizat, în pofida similitudinilor cu anumite inflexiuni din glasurile altor poeți.”¹¹

Din relatările lirice ale poetei putem reconstitui profilul „sorei de dincolo”: purta cu drag o „rochie roz”, care ajunge să fie apoi îmbrăcată de „o fată tânără”, cânta „fals, dar aproape cu poftă/ lume, lume, soro lume”, dormea în același pat cu sora ei, poeta, răcea ușor și îi era frică de ploaie:

„Privesc cum plouă prin geamul ușor aburit
se fac mii de cercuri în balta de pe șosea
nu se mai oprește, geme pământul de apă

¹¹ Ibidem, p. 274

vai, Doamne, cum o plouă pe sora mea
din ploaia asta rece nu mai scapă.

Cum nu mai scapă? îmi spune un glas,
sora ta a scăpat pentru totdeauna
de vremea asta rea și schimbătoare
nu te mai teme, nu i se-ntâmplă nimic-
dar eu mă rog smerită să fie iarăși soarte.

Știți, ea e puțin mai sensibilă, spun
privind îngrijorată pământul cenușiu
și urma picăturilor din baltă;
o să răcească și-acolo, întotdeauna
a răcit mai ușor decât lumea cealaltă.”

(Privesc cum plouă)

2.1 JURNALUL DE SPITAL

Imaginea salonului de la spitalul Filantropia, unde era internată sora care
a murit, apare ca un loc al veghei:

„De zeci de ori pe noapte mă trezesc
pe scăunel cu trei picioare așezat lângă tine
speriată că am scăpat din mână tubul de oxigen
și tocmai atunci se putea întâmpla

Acel lucru înfricoșător care s-a și petrecut.”

Dialogul cu sora aflată în pragul plecării *dincolo* se completează cu un
altul, care are ca partener -și în acest poem, și în altele- sufletul aflat o
vreme în preajma casei, căci doar după patruzeci de zile acesta, conform
credințelor populare, se va putea urca la ceruri:

„Tu arăți de fiecare dată la fel
și-ncerci să-mi zâmbești la fel ca atunci
numai că uneori stai chiar în patul acela
acoperită cu mari cercuri de apă
alteori ești acoperită cu flori.

Nu-i nimic, îmi șoptești, nu s-a întâmplat nimic
ce bine că ai adormit și tu puțin
încearcă să te-așezi în pat lângă mine
și eu te mint că nu sunt obosită

dar nu peste mult cad iarăși în somn

Pe-același scăunel cu trei picioare
așezat lângă tine în lunga noapte
și mă trezesc buimacă și nu știu unde sunt
și mă aplec din nou până sub patul tău
și-nfricoșată caut tubul de oxigen.”

(De zeci de ori)

O victorie asupra morții ți-o putea da și faptul că mortul nu este al tău.
Însăși poeta, ca rudă a bolnavei, are această stare de satisfacție oarecum
meschină, dar omenească:

„Din nou acea zi de pe urmă
și acel salon înfricoșător
în care rudele bolnavilor încă se bucurau
că mortul nu era al lor.

Atunci mi-am amntit întâia oară
cum eu însămi am apărut
cu zâmbetul pe buze în fa-a ta
când primul mort pe lângă mine a trecut

Fără să-l văd, coborând cu liftul,
pe când eu urcând mă gândeam
ce ți-aș mai putea spune în ziua aceea.
A murit femeia din patul de lângă geam-

ai început tu, ca să curmi tăcerea lăsată
în acel salon înfricoșător
în care rudele bolnavilor încă se bucurau
că mortul nu ear al lor.”

(Din nou acea zi)

Faptul relatat în poezia de mai sus- banal pentru un spital în care drumul
spre morgă e străbătut des de cineva („din nou”)- se adaugă altora
asemănătoare. Poeta învăluie, spune Dumitru Micu, „situații dintre cele
mai prozaice în aura poeziei”, Ileana Mălăncioiu fiind, prin acest volum,

cea care „a resuscitat în poezia noastră un lirism al ingenuității.”¹² Iată mai jos un veritabil „desfășurător” al știrilor despre boală:
„Întâi n-am putut să cred că erai acolo
pe urmă n-am vrut să cred că numele bolii era cel bănuț
pe urmă m-am mulțumit să sper că abia începuse
pe urmă am sperat că vei fi totuși un caz fericit.

În cele din urmă a trebuit să accept
ceea ce nu credeam c-am să pot accepta
numai timpul care aproape că se oprise
nu-l mai puteam îndura.

Ca să fac să treacă într-un fel
îți luam piciorul în brațe cât puteam mai ușor
și ți-l înfășuram în miez de cartof și în foi de varză
și în tot ce mai puteam să ți-l înfășor.

Apoi ți-l desfăceam tot la fel de încet
ca pe arcul încremenit al aceluia ceasornic universal
care bătea imperceptibil în zidul
mucegăit al vechiului spital.

Și-abia târziu, când nu mai puteam aștepta
nimic din ce avea să mai vină
încremenită în întuneric, te-am auzit atrigând:
să se facă lumină!”

(*Întâi n-am putut să cred*)

Moartea părea că poate fi alungată cu „vesele cântece”. Tot cu cântece își alungă poeta și frica. Simona Sora remarca, în volumul *Sora mea de dincolo*, „o amănunțită și crâncenă obișnuire cu moartea, străbătută de fulgurații numinoase (în tonuri bacoviene, argheziene sau populare) ale unei (posibile) realități de dincolo. O realitate ce nu poate fi încă numită, descrisă, privită în față, dar care e întrevăzută mai ales în accesele de

¹² Dumitru Micu, op. cit., p. 275

vitalitate.”¹³ În credința că există viață și după moarte. Pentru exemplificare, vom cita următoarele versuri:

„Ce vesele cântece cântau
cele zece femei din spital
în acea duminică de lăsata secului
ce carnaval

cu măștile lipite de obrazii supti
și tu ce voce aveai când mi-ai spus:
uite, mă țin de cuvânt, nu mai plâng
uite, tristețea s-a dus.

Căci până și tristețea se dusesse
când moartea începuse să secere
în fiecare zi pe cineva
și voi cântați cântece de petrecere

într-un mod îngrozitor de firesc
și toată lumea se cutremura de veselie
din acel salon strâmt și întunecos
de la spitalul Filantropia.”

(Ce vesele cântece)

Optimismul poetei are ca suport și elementul miraculos, apărut fără nicio legătură cu logica, ci doar cu un soi de superstiție pe care numai o situație limită o poate lua în calcul. Apare, într-un poem ce exprimă în versuri la fel de atinse de prozaim, dar memorabile, ca și multe altele din acest volum, imaginea unui medic aflat la începutul carierei, care face minuni, prelungind cu o zi viața bolnavilor.

„Du-te repede, mi-a spus, mi-e frică
Vezi că este de gardă doctorul X
El trebuie să-mi dea ceva să mai pot respira
El a spus că în garda lui nu moare nimeni.

Într-adevăr doctorul acela foarte tânăr

¹³ Simona Sora, „Cartea limitei”, în vol. *Ileana Mălăncioiu. De anima*, coordonator: Ioan Es. Pop, (articol preluat din revista *Dilema veche*, nr. 350/2010), Pitești, Editura Paralela 45, 2014, p. 150.

Fără atâta glorie cât suflet avea
La miezul nopții a venit și-a făcut-o
Să mai repire până a doua zi.”

(Cel ce stătea de gardă)

Dar, în final, un alt doctor repune lucrurile în normalitatea lor, afirmând cu sinceritate: „Eu n-am spus că în garda mea nu moare nimeni/ Eu nu am nicio vină”.

Imaginea piciorului bolnav „care-o durea” și pe care tot mai greu îl punea în pământ apare obsesiv. Celulele crescute aiurea pe șoldul ei erau „cât un lagăr de concentrare”. În piciorul ei nu mai intră niciun fel de încălțăminte, dar totuși acesta descrește „până când intră în pantoful acela de aur/ puțin tocit în bot”. Piciorul i-a fost zdrobit de un șarpe căruia sora ei i-a strivit capul, trupul acestuia rămânând „pe cărare”, dar bunătatea ei o face să reacționeze altfel decât ne-am fi așteptat:

„În somnul dulce-al sufletului ei
un trecător a dat de șarpele încolăcit
și ea aleargă să mântuie trecătorul
ea nu știe că a și strivit capul șarpelui
și că șarpele i-a zdrobit piciorul.”

(Inocența)

Dacă piciorul stâng- partea „rea” a trupului său- nu a putut fi retezat, spre a salva „partea bună a trupului”, atunci, în locul corpului, poeta se mulțumește să-i rămână tinerei femei măcar sufletul:

„Dacă nu i-ai putut lăsa corpul
mulțumesc pentru suflet, Doamne
am început să strig în neștire
tocmai când ochii tăi s-au deschis către el
fără spaimă și fără împotrivire.”

(În neștire)

Bolnava „poruncește” repetat să fie ridicată în picioare de poetă, căci speră că va putea merge din nou, însăși sora sa, poeta, începe să creadă și ea într-o iluzorie vindecare:

„Din nou îmi poruncești să te ridic
și eu te ridic iarăși la fel de greu
și te reazem speriată de zidul rece
și te sprijin cu trupul meu.

și te trag încet pe marginea patului

și-mi spui încă o dată că nu te mai doare
și-mi pare rău că nu pot nici acum
să te ridic în picioare.

Mai stai puțin, te rog înfricoșată
o să pornim acum, mai stai puțin
și te așez la loc și te veghez din nou
cu marele chin

că n-am putut îndeplini întocmai
porunca repetată ca un ecou
Doamne, îmi zic, dar dacă totuși
din acea clipă ar fi mers din nou.”
(*Dar dacă totuși*)

2.2 CRONICA UNEI MORȚI REFUZATE

Irina Petraș nota, referindu-se la obsesia Ilenei Mălăncioiu pentru „non-experiențele începutului și sfârșitului,” că poeta „este opacă la moarte ca linie a vieții, la moartea intravitală” și că „nici măcar în excepționalele poeme din *Sora mea de dincolo*” poeta nu scrie despre moartea ei și a celuilalt, ci doar despre „a sa și, prin luare la distanță, a tuturor,” căci, mai spune autoarea citată, „în finalul ciclului poeta recunoaște, aproape fără voia sa, rolul de scrib depersonalizat al durerii mute: *Va veni o vreme când mă voi gândi/ unde eram eu când scriam aceste rânduri...*”¹⁴ Poate de aceea sunt ușor sesizabile și notele argheziene din *De-a v-ați ascuns*, „cu toată acea naivitate căutată care se simte până și în fractura frazei lirice,”¹⁵ cum bine remarca N. Manolescu, citând un poem din acest volum, în care ludicul nu părea că-și va găsi locul:

„ Sora mea, împărăteasa,
s-a supărat pe noi
și-a luat coroanele și-a plecat
dar mama și tata cred
că va veni înapoi.

¹⁴ Irina Petraș, *Moartea la purtător. Stări și cuvinte*, București, Editura ASE, Colecția Migrene, 2012, p. 170-171

¹⁵ N. Manolescu, op. cit., p. 200

O să vină sigur, zice tata
cum să te duci
dintr-o împărăție în alta
încălțată-n papuci.

Dar mama e suflet de femeie
ea simte că fata ei nu poate veni
cu coroana pe cap și.n papuci
în plină zi.

Va veni la noapte, zice mama
va veni mâine, zice tata
numai eu știu că sora mea s-a dus
și gata.

Eu am văzut locul pe unde-a trecut
acoperit cu cele șapte coroane
astfel încât părinții să nu-l mai știe
și-am dat de urma papucilor ei
în cealaltă împărăție.

(Sora mea, împărăteasa)

Trecerea în lumea „de dincolo” se face pe un cal „năzdrăvan/ împușcat acum un an”. Poemul care dă și titlul volumului, *Sora mea de dincolo*, scris în stil folcloric, oferă și el imaginea calului cu care se trece în lumea cealaltă. E un cal cu „șaua șubredă de os” și cu scheletul „desfăcut”, a cărui suflare „străină” „vine noaptea în grădină”, care se ferește de „soare și lumină” și care tropăie cu „nările sforăind”, tăvălindu-se și lăsând urme „unde e iarba mai crudă”. Într-o aglomerare de simboluri (fântâna părăsită, cumpăna ruptă a aceteia, apa vie), apare imaginea surorii aflate în căutarea unui miraculos leac, care însă doar în basme aduce vindecarea:

„Las iarba să se ridice
și urmele să se șteargă
și pe sora mea să meargă
ca pe cal peste câmpie
și să scoată apă vie.”

După constatarea eșecului încercării ce se voia salutară, poeta concluzionează previzibil:

„Sora mea de dincolo
se mai vede doar cum pleacă
pe calul ei năzdrăvan
împuşcat acum un an”.

În alt poem, poeta merge cu „trei mânji argintii” după ea, chiar dacă, inițial, se hotărâse să meargă doar cu unul. A optat pentru trei, întrucât „unul s-ar putea să-și rupă gâtul”, iar „altul s-ar putea să-și frângă picioarele”, pe care trebuia să-l învețe „să zburde prin gol/ ca prin grădină”. Ea face totul convinsă că destinul o va ajuta în demersul ei: „încolo nu mai am nimic de făcut/ încolo totul vine de la sine”. (*Așa mă gândeam*).

Episodul înmormântării este relatat în poemul *Atunci am înțeles*. Preotul „cânta slujba obișnuită”, în timp ce „dascălii îngânau partea lor”. Apoi, bulgării de pământ cădeau peste ea „și mă miram că nu mor”, tata plângea, mama nu mai avea lacrimi, în timp ce vântul „nu știa peste ce bate”. Bate, nepăsându-i de suferința celor prezenți în cimitir:

„Legăna crucea de lemn pe care scria
că te-ai dus la treizeci și trei de ani neîmpliniți
cu liniștea cu care legăna
crângul de pomi înfloriți.”

Poeta sta la capul celei aflate în „cenușiul mat al humii”, dar era deja foarte departe de ea, parcă „la celălalt capăt al lumii”.

Jurnalul liric al înmormântării continuă cu momentul *pomenii mortului*, unde poeta își oferă ajutorul în versuri care prelungesc tristețea și deznădejdea de la înmormântare:

„O, dacă aș mai fi putut să ajut cu ceva
bunăoară să toc zarzavat
sau să mă las eu însămi tocată
pe tocătorul acela adevărat.”

(*Cântai fals*)

Îndemnul ei, cu conotații religioase, este adresat celor prezenți la masă: „Luați, mâncați, m-am trezit strigând,/ acesta e trupul său”, întrucât, deși carnea ei era „dulce și parfumată,” nimeni nu îndrăznea, la început, „să rupă” din ea, chiar dacă mesenii „erau mai flămânzi ca niciodată”. Pe masa pe care a stat trei zile mortul se găsea însă o „sfântă băătură/ care făcea spume”; cu aceasta, conform obiceiului, trebuia începută masa, iar această licoare era chiar sufletul mortului (*Stăteau chiar la masa aceea*).

Moarta nu va învăța, „în cele patruzeci de zile”, să meargă. Imaginea păianjenului, vestitorul morții, apare în poeme urcând „pe zidul rece”, dar poeta „pregetă” să-l oprească, ba, mai mult, încheie un pact cu el:

„Dar parcă te-am prins ieri dimineață, zic,
dar parcă erai și mai urât
dar parcă mi-a fost frică de tine
dar parcă îmi amintesc că te-am omorât.

Nu eram eu, încearcă el să mă lămurească,
uită-te bine la piciorul meu care se frânge
și la trupul nevinovat în care nu este
nici o picătură de sânge.

Lasă că vă știu eu, îi șoptesc,
nu mai aduceți decât vești de rău
și el îmi spune că dacă-l iert
la noapte voi vedea din nou chipul tău

așezat undeva deasupra mea
în primăvară
când a fost scos cu sila din carnea înmiresmată
ca din propria lui țară.”

Până la urmă, doza de milă se termină și reacția poetei este una omenească; nefirească este doar concluzia ce urmează gestului ei:

„Dar nu mai pot să mai suport, strig,
Și-l calc înfricoșată pe podea
Și-a doua zi îl regăsesc din nou
Mergând în liniște pe tâmpla mea.”

(Păianjenul)

Cele patruzeci de zile în care sufletul mortului se mai află încă în preajma casei sale au fost legate de poeta aflată într-un permanent dialog cu sora piedută sau măcar cu sufletul acesteia de reînvățarea mersului, căci un picior bolnav a fost cel care a dus la plecarea ei în cealaltă lume:

„În patruzeci de ani n-am învățat
cât am învățat în cele patruzeci de zile
când nu mai aveam nevoie
de nicio învățătură.

Nu trebuia decât să știu să merg
până la capăt și să-mi dau drumul
în viața de după aceea
ca pe marginea altei prăpăstii.

Mergeam de dimineța până seara
și mă gândeam cum tu nu mai știi
nici măcar să mergi și cum ai să-nveți
numai în cele patruzeci de zile.

cât au învățat alții
în patruzeci de milioane de ani
când nu mai aveau nevoie
de nicio învățătură.

(În cele patruzeci de zile)

Jurnalul morții descrie, la altă pagină a lui, drumul unui șoarece de câmp peste mormântul femeii, aflat în cimitirul satului, ca peste un câmp pustiu („trece liniștit/ prin iarba proaspătă crescută deasupra ta”). Poeta îl ceartă, revoltată: „nu vezi făcliile care îți ies în drum/ și coroanele veștede și crucea de lemn/ de care tocmai te-ai izbit chiar acum?” (*Un șoarece de câmp*). Mircea Ivănescu apreciază această poezie, considerând-o o „icoană a liniștii izbândind dincolo de durere și singurătate”¹⁶ Peste groapa „cenușie” de lângă biserică, în care și-a regăsit bunica și doi veri, poeta imploră pe Dumnezeu să lase „lumina și trandafirii”, dar mai cere și să fie luate „florile înfipte-n orbitele ei/ să vadă limpede ca înainte”.

Sora dusă *dincolo* stă „zâmbitoare și calmă/ în mijlocul celorlalți morți”. „Toți paznicii lumii” o păzesc să nu evadeze dintr-o celulă ascunsă a creierului poetei, în care s-a făcut bine. A reușit să fugă pentru câteva clipe, dar s-a întors apoi „de bunăvoie” (*Nu te-ai dus de tot*).

Părul, care crește mai repede la morți, nu poate fi împletit de bunica moartă („n-am voie să mă pieptăn cât ești tu moartă”).

„și bunica se mira că-i porți încă doliu

în vreme ce ea însăși îți poartă

în spate trupul neînvățat cu lutul

de care parcă voiai să se lepede.

Lasă-mă despletită, ai repetat, în vreme ce părul tău

¹⁶ M. Ivănescu, op. cit., p.130.

creștea mai departe îngrijorător de repede.”

(*Privesc cum plouă*)

Sora mea de dincolo prezintă, crede Eugen Simion, „istoria unei morți clinice fixate în mici scene realiste, uneori insuportabile prin adevărul lor”¹⁷. Niște părinți îndurerați își îngroapă copilul:

„mama îngenunchiată în fața ta
dedesupt cele trei schelete
când te-au lăsat peste ele uitase
că mai are trei fete.”

O binefacere pentru cei rămași în viață o reprezintă, oricât de grele ar fi ele, *amintirile* despre cel dispărut. Într-un poem memorabil, se relatează o întâmplare din copilărie, care o urmărește obsedant pe poetă. Ea se culpabilizează peste ani și pentru o greșeală care aparține doar destinului vitreg:

„Îmi amintesc adeseori întocmai
banca de piatră cenușie
pe care stătea bunicul la poartă
și pe care mâinile mele
te-au scăpat în copilărie.

Nu îndrăzneam să spun nimănui
trei zile m-am uitat la capul tău
dat de-a dura atunci
și mi se părea puțin mai turtit
decât al celorlalți prunci.

Acum când nu te mai doare nimic
capul tău de copil mare
pe care părul tuns să crească mai des
n-a mai crescut, dar au crescut ochii
până la tâmpile și până-au ales

cât au putut ei mai bine drumul,
mă urmărește de pe vechea bancă
făcută dintr-o piatră de moară.
Doamne, de ce-ai lăsat-o să-mi scape

¹⁷ E. Simion, op. cit., p. 388

din brațe a doua oară.

(*Îmi amintesc adeseori*)

2.3 MUNTELE, ÎNTREZĂRIT DIN NOU

În poemul care deschide volumul *Sora mea de dincolo* apare din nou *muntele* (după ce lectorul l-a întâlnit și în volumele precedente ale poetei), pe care îl urcă și morții, și viii. Acest poem, consideră Simona Sora, „e în egală măsură Golgota proprie și prevestirea nenorocirii României acelor ani”¹⁸:

„Muntele nu mai era același munte
parcă nu mai era să fie urcat
bărbatul care-l străbătea plângând
parcă nu mai era același bărbat

căruia îi spuneam tată
și îi urmam pașii pe rând
totul era de nerecunoscut
căci tata urca muntele plângând.

Înainte lui mergea sora noastră
curata și nevinovata
și-mi părea rău că sta cu zâmbetul pe buze
când plângea tata.

Smerită m-am rugat să fie iertată
și am urcat încet îngânând
în numele tatălui nostru din cer
și al celui de pe pământ.

(*Muntele*)

Este tentantă ipoteza că antitotalitarismul, ca temă preferată mai târziu de poetă, e prezent și aici- dar, ca și în cazul „Păsării tăiate” (în cazul căreia undeva s-a speculat că trupul despărțit de cap al găinii ar simboliza poporul român rămas în țară, iar capul, pe cei care au emigrat dintre granițele ei), nu ne grăbim să credem în ea, chiar dacă muntele care trebuia urcat apare în poemele ulterioare ale poetei. Dar, putem măcar să o menționăm ca pe o opinie îndrăzneată, însă riscantă.

¹⁸ Simona Sora, op. cit., p. 149

Între acet poem (interpretat de Simona Sora și ca cvasipolitic) și cel final, în care apare lagărul de concentrare, se desfășoară, constată cronicarul numit mai sus, „un dialog inegal, care va continua- dincolo de vindecarea răinii și dincolo de terapia doliului- în toate cărțile de mai apoi ale Ilenei Mălăncioiu.¹⁹ Într-o proză intitulată *Călătorie cu sora mea*, publicată în volumul *Călătorie spre mine însămi*, apărut în 1987, autoare scria: „Dar nu știu cum m-am trezit în celălalt tren și tu ai dat florile la o parte și te-ai ridicat încet în picioare și-ai făcut câțiva pași printre noi și te-ai așezat liniștită pe locul rezervat de lângă fereastră. Nimeni n-a spus nimic căci fiecare, de spaimă, s-a închis în el însuși definitiv, așa cum s-ar închide în pământ. Eu însămi doar m-am pipăit încet de sus până jos și când mi-am dat seama că nu-mi mai simt mâinile și picioarele, m-am așezat încet în locul tău. Ai grijă, am apucat să-ți spun, să nu uiți unde trebuie să coborâm. Vezi că acolo ne așteaptă tata.”

2.4 APA MORȚILOR

Eugen Simion e de părere că, în cartea în discuție, „poezia macabrului și a nevrozei simboliste este rescrisă în acest stil ambiguu de tăgăduință și furie”.²⁰ Simboluri precum calul, păianjenul, hotarul și apa reapar, într-adevăr, în poezia Ilenei Mălăncioiu. Iată, spre exemplu, cum se poate interpreta prezența apei în poemele din acest volum: după șapte ani, oasele mortului sunt spălate și puse sub lespede de piatră nouă. Spălatul cadavrului este o practică universală, cunoscută încă din Grecia antică. Socrate s-a spălat singur, înainte de a bea otrava, „pentru a nu mai da femeilor de lucru cu spălarea unui leș”²¹, ne spune Ștefan Dorondel. Într-un poem, Ileana Mălăncioiu descrie cum sunt spălate și puse în niște cutii oasele, „simple bijuterii” scoase din cavoul familiei, spre a face loc altui mort, altor oase pe care le vor curăța cu scrupulozitate viermii:

„Viermii își făcuseră datoria lor
oasele care s-au mai găsit erau curate
li se vedea forma desăvârșită
și puteau să fie chiar sărutate.

Nimeni nu le-a mai plâns în ziua aceea

¹⁹ Ibidem, p. 150

²⁰ Ibidem, p. 399

²¹ Ștefan Dorondel, *Moartea și apa*, București: Editura Pleiada, 2004, p. 83

nimeni nu s-a gândit să le mai sărute
au fost spălate și așezate în cutii
ca niște simple bijuterii.

Și când te gândește
că nu erau doar oase de bătrâni
că erau acolo și doi copii
care n-au trăit mai mult de câteva săptămâni.

Atât am făcut: le-am spălat și le-am așezat
și-am pus peste ele două capace;
viermii își făcuseră datoria lor
și noi nu ne-o mai puteam face,

noi eram obosiți, noi lucram pentru ei
noi oasele le-am strâns
să punem în locul lor un alt trup lângă care
am stat și am plâns.

(Ca niște simple bijuterii)

Cercetătorul vine și cu alte informații pe această temă. De exemplu, apa folosită la spălutul mortului se aruncă cu grijă, spre a nu intra în contact cu omul viu, aceasta fiind impură, ca și cadavrul.²² Această apă aduce moartea pentru cel care intră în contact cu ea. Femeile care au spălat mortul nu participă la pomană; abia a doua zi ele sunt chemate la masă, după ce se spală în două ape, apoi se dau cu apă sfințită. Masa pe care a stat trupul mortului se spală cu aghiazmă și ea.²³

Ștefan Dorondel mai spune că, pentru a ajunge pe celălalt tărâm, un erou de basm sau sufletul acestuia trebuia să treacă peste o apă mare. Apa (marea) este însă populată de ființe rele, de care eroul/ sufletul trebuie să treacă; este un mediu ostil. Drumul i-l arată o sfântă, în cazul sufletului, o zână bătrână sau o maică bătrână, iar mai târziu Maica Domnului.²⁴

²² Ibidem, p. 84

²³ Ibidem, p. 85

²⁴ Ibidem, p. 269.

3. CONCLUZII

Volumul *Sora mea de dincolo*, apreciat, în egală măsură, de majoritatea criticilor literari și de publicul cititor pentru modul în care este transmis mesajul poemelor- direct și simplu, fără încrângături stilistice, este original prin tematică, dar ocupă și un loc aparte între cărțile Ilenei Mălăncioiu, mai ales că vine după volumele, mai greu de asimilat din ciclul *Ieronim*, și la depărtare de treisprezece ani de la debutul cu *Pasărea tăiată*, cu care poate fi asemănat prin accesibilitate, prin arhitectura poemelor și prin abordarea temeii thanatice, chiar dacă, în cazul cărții apărute în 1980, aceasta a fost dusă la nivelul superior: acela al unei tragice experiențe biografice, familiale.

„*Sora mea de dincolo* e, poate- observă Al. Cistelean- volumul în care acul compasional vibrează cel mai spasmatic (și nu fără justificare biografică), cu atât mai violent cu cât sintaxa compasiunii e mai neutrală, mai grefirească”.²⁵ Ion Pop consideră volumul amintit „sub nivelul cărților precedente”, întrucât „forța versurilor de proiecție fantasmatică pare a fi cedat notației obosite a semnelor stingerii, devenite cumva fapt comun”²⁶. Mircea Ivănescu însă consideră demn de remarcat faptul că un poet „ne arată că, uneori, moartea poate fi privită fix și rezultatul nu e doar spaima, ci și o melodie asemenea celor prin care Mozart, de pildă, exprima triumful vieții”²⁷

După treizeci de ani, Simona Sora scria despre impactul asupra cititorilor, la apariție, dar și despre perenitatea cărții Ilenei Mălăncioiu, următoarele: „Arheologia subiectivă din *Sora mea de dincolo* a provocat, nu doar în scrisul poetei, dar și în raportarea sa adevărată la viață, o adevărată implozie. Citită azi, ea și-a păstrat inalterată forța de coagulare a sinelui în plin dezastru personal și general. S-ar putea să fie lucrul de care avem- și acum-enormă nevoie.”²⁸

Bibliografie

*** *Dicționarul general al literaturii române, E/K; L/O*, Academia Română, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005

²⁵ Al. Cistelean, „Bacovianismul anti-bacovian”, în vol. *Ileana Mălăncioiu. De anima*, Pitești, Editura Paralela 45, 2015, p. 197-198.

²⁶ Ion Pop, „Drumuri spre zona interzisă”, în vol. *Ileana Mălăncioiu. De anima*, Pitești, Editura Paralela 45, 2015, p. 206.

²⁷ M. Ivănescu, op. cit., p. 131.

²⁸ Simona Sora, op. cit., p. 151.

- Boldea, Iulian, *Istoria didactică a poeziei românești (perspective analitice)*, Brașov, AULA, 2005
- Cistelecan, Al., "Bacovianismul anti-bacovian", în vol. *Ileana Mălăncioiu, De anima*, coord.: Ioan S. Pop, Pitești, Editura Paralela 45, 2015, p.192-199
- Cristea-Enache, Mihail Daniel, *Generația '60: Discursul artistic și discursul critic. Neomodernismul*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția AULA MAGNA, 2013
- Ștefan Dorondel, *Moartea și apa*, București, Editura Pleiada, 2004
- Ivănescu, Mircea, "Îmblânzirea spaimei", în vol. *Ileana Mălăncioiu, De anima*, coord.: Ioan S. Pop, Pitești, Editura Paralela 45, 2015, p.128- 131
- Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu, I, Poezia*, Brașov, Aula, 2001
- Mălăncioiu, Ileana, *Recursul la memorie. (Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache)*, București, Polirom, 2003
- Micu, Dumitru, *Limbaje moderne în poezia românească*, București, Editura Minerva, 1986
- Negrici, Eugen, *Introducere în poezia contemporană*, București, Cartea Românească, 1985
- Petraș, Irina, *Moartea la purtător. Stări și cuvinte*, București, Editura ASE, Colecția Migrene, 2012
- Pop, Ion, "Drumuri spre «zona interzisă»", în vol. *Ileana Mălăncioiu, De anima*, coord.: Ioan S. Pop, Pitești, Editura Paralela 45, 2015, p.199- 207
- Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești, vol IV*, București, Editura Minerva, 1990
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi, III*, București, Cartea Românească, 1984
- Șora, Simona, "Cartea limitei", în vol. *Ileana Mălăncioiu, De anima*, coord.: Ioan S. Pop, Pitești, Editura Paralela 45, 2015, p.148- 151
- Ulici, Laurențiu, *Literatura română contemporană. I- Promoția '70*, București, Editura Eminescu, 1995